

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ

У статті розглядаються аспекти взаємодії школи і сім'ї як пріоритетного напрямку діяльності навчального закладу, форми участі батьків в управлінні навчальним закладом, типи партнерства сім'ї і школи.

У Законі України «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» визначено основні завдання організації родинного виховання як важливої ланки виховного процесу. Успішне виконання цих завдань залежить як від взаємодії школи і сім'ї у вихованні підростаючого покоління, так і від забезпечення системного підходу до роботи з батьками.

Сім'я як соціальний інститут завжди була в центрі уваги дослідників. Творча спадщина вітчизняних і зарубіжних учених (педагогів, психологів, соціологів) у галузі дослідження сім'ї та сімейного виховання велика й багатогранна.

Мета статті – окреслення аспектів взаємодії школи і сім'ї як пріоритетного напрямку діяльності навчального закладу.

Соціальні дослідження розглядають проблеми сім'ї, її структуру як мікросередовища, типи сімей, рольові функції її членів тощо. Під структурою сім'ї наука розглядає структуру комунікації, при вивченні якої найбільш важливим вважається встановлення міжособистісних каналів комунікації і характеру їх функціонування, що є важливою передумовою успішного виконання сім'єю її виховних функцій. Виховання як процес історично зумовлений, у всіх поколіннях зазнає змін щодо форм, а не суті (виховуємо завжди гармонійно розвинену людину).

Виховання підростаючого покоління можна умовно поділити на три види: суспільне; сімейне; особисте (самовиховання).

Особливо проблематичним є сімейне виховання. На його орієнтації не можуть не впливати соціальні чинники, розвиток країни та інше.

Сім'я – це природний різновіковий колектив, членів якого об'єднують не лише кровні, близькі стосунки, але і традиції, моральні, правові норми, турбота про виховання дітей, спільне проживання і домашнє господарство. Хороша сім'я – це такий колектив, де всі члени правильно будують свої взаємостосунки, поважають один одного, мають спільні мету та інтереси, чітко розподілені між членами обов'язки, відповідальність. Тому в такому колективі створюються сприятливі передумови для формування особистості.

Організація життя сім'ї повинна бути такою, щоб самостійність дітей, яка базується на притаманних вікових потребах у діяльності, поєднувалась з керівництвом дорослих.

* © Рибіна Т. А.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Визначаємо таку приблизну структуру системи роботи з батьками:

- вивчення соціального складу сім'ї, матеріального стану, педагогічної культури, індивідуально-психологічних особливостей батьків, сімейного мікроклімату;
- психолого-педагогічний всеобуч батьків;
- батьківські збори (конференції);
- батьківські комітети школи, класу;
- рада батьків;
- консультаційні пункти (індивідуальні, групові консультації);
- дні відкритих дверей для батьків.

На сучасному етапі розвитку суспільства розв'язання виховних завдань реалізується в тісній взаємодії сім'ї та школи, включаючи механізми суспільно-державного управління загальноосвітньою школою.

Сьогодні суспільство гостро потребує виховання таких особистісних якостей як духовність, пошук істини, прагнення творити добро, участь у громадському житті держави, турбота про природу, повага до сімейних цінностей, прагнення в досягненні мети, відповідальність за основні події у своєму житті, турбота про близьких, їхнє та своє здоров'я.

Одним із факторів, який виходить на перший план у процесі виховання особистості, є міжособистісні відносини в сім'ї. Багато проблем, які виникають в сім'ї та школі, стають не тільки виховними та педагогічними, а й соціальними. Досить часто ми можемо спостерігати деформацію внутрішньосімейних відносин. Статистичні дані свідчать про поглиблення в Україні кризи сім'ї як соціального інституту. Спостерігається зростання кількості неповних сімей різних типів: розлучених, матерів-одиначок, батьків, позбавлених батьківських прав, дітей-сиріт, сімей та дітей, які опинились у складних життєвих ситуаціях. У зв'язку із цим збільшується рівень злочинності серед неповнолітніх, а також злочинів, що здійснюються дорослими стосовно дітей. Серед характерних проблем соціального та сімейного виховання слід виділити такі: зникнення комунікативних бар'єрів; зростання вільного доступу до використання інформації, особливо в мережі Internet; нелібералізована статевая мораль; різка економічна диференціація сімей із дітьми; підвищення вимог до успішності учнів; переважання конфронтаційного стилю взаємин в сім'ї; сім'ї, де переважають відносини «успішного тирча-сового союзу» [3, с. 220].

Про вплив змін у суспільстві на сім'ю вказує Н. А. Залевська: «На початку третього тисячоліття під загрозою зникнення знаходиться корабель людства, першооснова його духовної культури – сім'я. Про це свідчать такі явища нашого життя, як скорочення населення, зростання числа розлучень та незареєстрованих шлюбів, відмова від дітей, безпритульність. Проходить девальвація сімейних цінностей, знижується соціальна значимість батьківства та материнства» [1, с. 136].

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

При організації взаємодії сім'ї та школи необхідно окреслити мету та педагогічні умови цієї взаємодії. Метою взаємодії є залучення сімей до спільної зі школою соціальної діяльності, забезпечення взаєморозуміння та спільної роботи у формуванні соціальних орієнтацій та творчого потенціалу дитини. Під педагогічними умовами (А. М. Новіков, О. А. Кузнецко) розуміють умови навчально-виховного процесу, які забезпечують досягнення педагогічних цілей; умови, які сприяють ефективній взаємодії сім'ї та школи [2, с. 26].

Сьогодні перед підростаючим поколінням суспільство ставить низку вимог: мобільність, самостійність, уміння швидко адаптуватися в умовах мінливого середовища, навчатися протягом усього життя. Виховання такої людини потребує мобілізації всіх соціальних інститутів, особливої уваги та взаємодії виховного середовища школи, позакласної роботи та сімейного виховання.

Сьогодні можна помітити самоусунення сім'ї від вирішення питань виховання та особистісного розвитку дитини. Батьки, не володіючи достатньою мірою знаннями вікових та індивідуальних особливостей дітей, виховують їх, як правило, інтуїтивно. У таких сім'ях відсутні міжособистісні відносини між батьками та дітьми, діти в таких випадках повинні шукати «авторитет» поза родиною. Ця проблема виникає також і в благополучних сім'ях, у яких діти не вміють протистояти доступним спокусам. Змістовна відмінність сімейного виховання залежить від рівня культури, побуту, роду діяльності батьків та соціального статусу сім'ї.

Загальноосвітній навчальний заклад не може вирішити всі ці проблеми самостійно, тому державі необхідно посилити соціальну політику щодо родин, зацікавити суспільство у підвищенні життєздатності сімей.

У цій ситуації необхідно використовувати всі можливі форми та методи продуктивної взаємодії сім'ї та школи: підвищувати педагогічну культуру батьків, знаходити механізми взаємодії, урахувувати специфіку та інтереси сучасних дітей.

Актуальною потребою є налагодження дієвих взаємозв'язків між усіма підрозділами системи управління загальноосвітніми навчальними закладами та організаціями громадянського суспільства і, перш за все, з батьківською громадськістю. Перш за все, батьки є реальними замовниками освіти, і саме їхнє ставлення до школи і процесів, що в ній відбуваються, є найважливішим критерієм успішності її роботи. Це означає, що вибудовування відносин з батьками є не просто одне з побічних завдань школи, а багато в чому її найважливішою функцією. Неможливо уявити собі, що процеси модернізації та реформування дійсно розгорнуться в шкільній системі без активного діалогу з батьківською громадськістю. Ряд тенденцій показує, що обидві сторони поступово починають розуміти це і переходять до продуктивного взаємовигідного співробітництва.

Сьогодні батьківська громадськість може впливати практич-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

но на всі аспекти життя школи: від організації харчування та медичного обслуговування учнів до змісту варіативної складової навчально-виховного процесу та кадрового складу навчального закладу. Якщо такий вплив буде конструктивним, систематичним, то і шкільних проблем поменшає, адже спільно вирішувати питання набагато простіше. А проблем у сучасній школі чимало – від матеріальних до кадрових. І, сівши за один стіл, безпосередні учасники освітнього процесу зможуть ефективно їх розв'язувати. Звісно, така співпраця має бути належно організованою та здійснюватися відповідно до законодавства.

Форм участі батьків в управлінні навчальним закладом – чимало. Згідно з пунктами 99 та 100 Положення № 778, вищим колегіальним органом громадського самоврядування навчального закладу є загальні збори (конференція). Їх скликають не менше як один раз на рік. Саме на загальних зборах, обов'язковими учасниками яких є батьки учнів, вирішуються питання про створення ради навчального закладу, піклувальної ради, батьківського комітету тощо – структур, покликаних сприяти підвищенню якості освітнього процесу в навчальному закладі.

У кожній такої структури свої функції, своє поле діяльності.

Рада школи, до складу якої входять і батьки учнів, займається управлінськими проблемами, які раніше перебували в одноосібній компетенції директора. Вона представляє інтереси школи в державних і громадських органах, забезпечує соціальний захист неповнолітніх; визначає зміст, методи, форми організації навчання й виховання; установлює режим роботи школи; здійснює контроль за роботою, проводить атестацію педагогічних працівників, вносить до кваліфікаційної комісії пропозиції про присвоєння вчителів кваліфікаційних категорій; контролює витрати бюджетних асигнувань на школу, формуючи власний матеріальний фонд школи; заслуховує звіти про роботу директора, його заступників, учителів, виносить пропозиції щодо продовження або припинення їх повноважень; захищає працівників школи й адміністрацію від необґрунтованого втручання в їх професійну та посадову діяльність. Як бачимо – величезне поле діяльності та достатньо можливостей вплинути на якість освітнього процесу з боку батьків у тому числі.

Сьогодні держава фінансує школі тільки заробітну плату та комунальні послуги. Усе інше – за рахунок спонсорської допомоги, участі в освітніх проектах, де передбачене співфінансування, грантових програмах тощо. І, звичайно, без допомоги батьківської громадськості тут не обійтися. Є пакет документів Міністерства освіти, які дають право батькам ставити питання про добровільну допомогу школі. Тобто в школі може діяти батьківська благодійна організація у формі піклувальної ради. Мета її діяльності – забезпечення доступності загальної середньої освіти для всіх громадян, задоволення освітніх потреб особи. Цей орган вживає заходів щодо зміцнення матеріально-технічної і навчально-методичної бази, залучення додаткових

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

джерел фінансування закладу, поліпшення умов для організації навчально-виховного процесу, стимулювання творчої праці педагогічних працівників.

Такі структури як батьківські комітети (шкільний, класні), створюються на основі єдності інтересів батьків щодо реалізації прав та обов'язків дітей під час організації життєдіяльності в закладі. Рішення батьківського комітету, які мають рекомендаційний характер, обов'язково розглядає адміністрація школи. Батьківський комітет зобов'язаний дотримуватися статуту школи, захищати учнів від будь-яких форм фізичного та психічного насилля, пропагувати здоровий спосіб життя. Педагогам варто мотивувати батьків до активної, реальної діяльності, донести до них важливість участі в житті школи, в управлінні процесами, що в ній відбуваються.

Педагогічний союз педагогів і батьків – могутня виховна сила. Якщо говорити про те, чи вплине участь батьків в управлінні школою на якість освітніх послуг, то сьогодні на це питання ще складно відповісти. Але впевнено можна сказати одне: у зв'язку з підвищенням інформаційної відкритості, прозорості системи освіти робота з батьками вийшла на новий рівень. Сучасні батьки прагнуть активно впливати на шкільне життя, з'являється нове в їхньому ставленні до школи: роблячи добре всій школі, я роблю добре і своїй дитині. Саме у зв'язку із цим виникла соціальна потреба в співуправлінні школою. Якщо робота з батьками та її аналіз будуть проводитися в системі і не «на папері», то поступово це дасть позитивні результати: батьки з «глядачів» і «спостерігачів» стануть активними учасниками освітнього процесу, відповідальними замовниками змісту освіти та співвиконавцями цього замовлення.

З усіх видів взаємодії школи і сім'ї, на наш погляд, сьогодні найбільш актуальним є соціально-педагогічне партнерство. Це така співдружність сім'ї та освітнього закладу, у якій усі суб'єкти мають рівні права і рівною мірою відповідають за якість результатів.

Виконання цього завдання здійснюється через:

1. Установлення партнерських відносин із сім'ями вихованців, у процесі якого всі суб'єкти, включаючи вихованців та їхніх батьків, виходять в режим безперервного саморозвитку і стають активними учасниками соціальних перетворень навколишнього макросоціуму.

2. Досвід продуктивної діяльності і конструктивної взаємодії з різними державними суб'єктами з питань освіти своєї дитини, створення соціально значущого продукту, який стає яскравою подією в житті вихованців та їх оточення.

3. Тиражування досвіду роботи, перенесення проекту в практику роботи школи, району, міста, країни.

У процесі тісної взаємодії батьків із педагогічним колективом школи з питань виховання власної дитини йде природне зростання рівня педагогічної культури сім'ї.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

У Новоолександрівській загальноосвітній школі I–III ступенів Каланчацької районної ради Херсонської області працює 15 навчальних кабінетів для учнів 1–11 класів, оснащено кабінети практичного психолога, соціального педагога, медичної сестри, педагога-організатора, спортивний зал, актову залу, кабінет ІКТ, бібліотека. Працює 7 шкільних гуртків. Педагогічний колектив школи створює умови для естетичного, патріотичного, екологічного та морального розвитку особистості на уроках та в позаурочний час.

Діяльність батьків та педагогів в інтересах дитини є успішною лише в тому випадку, коли вони стають союзниками. Для нас важливо встановити партнерські стосунки із сім'єю кожного учня, створити атмосферу взаємопідтримки та спільності інтересів. За нашими спостереженнями, зазвичай батьки проявляють активну діяльність на першому та другому році навчання дитини в школі, а до кінця четвертого класу їх активність поступово згасає. Вони вважають дитину вже самостійною, яка не потребує батьківської уваги та підтримки. Тому першочерговим завданням нашої школи є активізація батьківської участі в навчально-виховному процесі, знаходження різних шляхів прояву інтересу батьків до шкільного життя своїх дітей.

Більшість класних керівників школи будують роботу з батьками на принципах співпраці, зокрема:

- 1) етика у взаємовідносинах та спілкуванні з батьками;
- 2) поінформованість батьків;
- 3) рівність та повага;
- 4) висока психологічна освіченість учителя.

Батьки, безперечно, хочуть мати інформацію про свою дитину, і вона повинна бути абсолютно достовірною, проте не повинна зводитись до скарг та негативної оцінки.

Роботу з батьками будуюмо за різними напрямками:

1. Складання характеристик сімей учнів (склад сім'ї, сфера зайнятості, освітній та соціальний рівень, проведення громадського огляду, особові справи учнів).

2. Організація діагностичної роботи щодо вивчення сімей (бесіди спеціалістів, діагностика емоційної та мовленнєвої сфер, показників здоров'я, рівня розвитку пізнавальної активності, вимірювання рівня вихованості, робота психологічної служби, індивідуальні та групові консультації батьків спеціалістами школи, співпраця з дошкільним навчальним закладом, органами місцевого самоврядування, амбулаторією загальної практики сімейної медицини).

3. Організація психолого-педагогічної освіти батьків (тематичні загальношкільні збори, система батьківських лекторіїв «Родинна Просвіта»; робота психологічної служби школи, заняття з елементами тренінгу, поради та рекомендації практичного психолога, соціального педагога, учителів-предметників, класних керівників, адміністрації школи, відкриті уроки та заходи, дні відкритих дверей).

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

4. Упровадження системи масових заходів з батьками, робота з організації спільної діяльності та відпочинку (проведення ярмарок, виступи батьків на батьківських зборах, спільні походи в ліс, екскурсії).

5. Створення умов для забезпечення прав батьків на участь в управлінні навчальним закладом, організації навчально-виховного процесу (робота батьківських комітетів, залучення батьків до проведення педагогічних рад та нарад, роботи Ради профілактики школи, консультації адміністрації та психологічної служби школи).

6. Активне включення, за необхідності, в роботу із сім'ями практичного психолога, соціального педагога, бібліотекаря, педагога-організатора, (індивідуальні та групові консультації спеціалістами школи – тематичні та за запитом батьків, контроль та підтримка соціально неблагополучних сімей, анкетування з метою вивчення думки батьків щодо визначення пріоритетних напрямів роботи школи).

7. Розширення сфери додаткових освітніх послуг (організація харчування дітей, робота гуртків, оздоровлення дітей влітку).

Завдячуючи тісній співпраці з батьками, у школі створено позитивний мікроклімат, установлені довірливі стосунки між учнями та вчителями. Знизилася кількість звернень батьків до адміністрації зі скаргами. Активізувалась їхня участь в усіх шкільних та позашкільних заходах, частково покращилася матеріально-технічна база школи.

Спеціальну виховну роботу проводимо із сім'ями, які допускають відхилення у вихованні дітей. Роботу з педагогічно неспроможними сім'ями спрямовуємо передусім на підвищення їх психолого-педагогічного рівня. З цією метою залучаємо їх до загальної системи виховання. Із сім'ями педагогічно пасивними працюємо переважно індивідуально, домагаючись розуміння батьками хибності власної поведінки, пробудження почуття відповідальності за виховання дітей, усвідомлення потреби перебудувати систему стосунків у сім'ї, своєї вини, помилок, бажання докорінно змінити сімейний уклад.

У роботі з асоціальними сім'ями спираємось на те, що вони також хочуть бачити власних дітей чесними, культурними, здоровими, щасливими. З ними обговорюємо упущення у вихованні дітей, накреслюємо шляхи усунення їх, зміни сімейних стосунків. З батьками цієї групи працювати важко, і не слід сподіватися на швидкі наслідки, але важливо посіяти в них сумніви у правильності їхньої системи виховання, змусити їх замислитися над її результатами.

Батькам, яких поглинула бізнесова діяльність, намагаємось довести, що такий стиль виховання дитини в сім'ї робить її самотньою, емоційно нестійкою та ін. Таким дітям і в дорослому житті, напевне, буде непросто. Тому батькам варто подумати про адаптацію їх до реального життя, про недоцільність

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

перекладання відповідальності за виховання дітей на вчителів, репетиторів. Дитині більше потрібен емоційний зв'язок саме з батьками, їхня безпосередня участь у житті дитини важливіша, ніж машина, охорона і прислуга.

Діти мають відчувати, що для батька і матері вони не менш важливі, ніж робота. У таких сім'ях слід заохочувати інтерес дітей до навчання, а не переконувати їх у тому, що вищий навчальний заклад і робота їм забезпечені незалежно від шкільних успіхів. Також спрямовуємо розмову на те, що відгородження дитини від однолітків звужує коло її спілкування, вона не навчиться будувати свої стосунки з різними людьми, дружити й любити за покликом душі.

Отже, співпраця сім'ї і школи приносить позитивні результати за умов взаєморозуміння щодо навчання і виховання підростаючого покоління.

Література:

1. Назаренко Л. М. Родинно-шкільний виховний простір як фактор соціального становлення особистості підлітка / Людмила Миколаївна Назаренко. – Херсон, 2005. – 146 с.
2. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика / Л. В. Мардахаев. – М., 2011. – 246 с.
3. Методичні рекомендації про взаємодію освітнього закладу з сім'єю // Вісник освіти – 2001. – № 8. – С. 24-33.

Штанько В. Р. *

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ І ПОЛІТЕХНІЧНЕ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ

У статті йдеться про здійснення трудового виховання і політехнічного навчання на уроках біології та в позакласній роботі. Наголошується на проблемах сучасної сільської загальноосвітньої школи щодо впровадження принципів трудового виховання.

В умовах ринкової економіки, коли від людини вимагається надійна, якісна і відповідальна праця, трудове виховання школярів набуває особливого значення. Не випадково у більшості країн світу трудова підготовка учнів стає невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Трудова складова в українському вихованні з давніх-давен виступала як досить суттєва педагогічна тенденція. Наш народ завжди вважав працю, трудову діяльність першоосновою буття людини, нації. Трудове виховання дітей здійснювалося шляхом створення умов, які сприяли ранньому залученню дітей до справжньої продуктивної праці, формуванню особистості працівника, господаря [1].

Слід зауважити, що успішне формування особистості в сучасному навчальному закладі може здійснюватися тільки на основі розумно організованого поєднання навчально-виховної роботи з практичної трудовою діяльністю. Передові представ-

* **Штанько В. Р.**